

Tom 12/2020, ss. 125-147

ISSN 0860-5637

e-ISSN 2657-7704

DOI: 10.19251/rtnp/2020.12(7)

www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Zbigniew Klimiuk

Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku

ORCID: 0000-0002-8555-3522

ETAPY NA DRODZE DO CAŁKOWITEJ WYMIENIALNOŚCI LIRA WŁOSKIEGO W OKRESIE 1945-1958

STAGES ON THE ROAD TO TOTAL CONVERTIBILITY OF THE ITALIAN LIRA IN THE PERIOD BETWEEN 1945 AND 1958

Streszczenie:

Artykuł omawia kolejne etapy związane z uzyskaniem przez lira włoskiego całkowitej wymienialności według standardów Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Spełnienie głównych postulatów MFW i ukształtowanie systemu walutowego funkcjonującego w okresie powojennym dokonane zostało w 1958 r. wraz z przejściem przez dwanaście krajów Europy Zachodniej (w tym Włochy) do zewnętrznej wymienialności ich poszczególnych walut. Stało się to w wyniku zniesienia wprowadzonych wcześniej ograniczeń dewizowych. Można mówić o powstaniu w tych warunkach międzynarodowego systemu waluty złoto-dewizowej. Wszystkie te zmiany spowodowały, że lir włoski stał

się „twardą walutą” i uzyskał status waluty międzynarodowej. Po raz pierwszy od zakończenia wojny został ogłoszony 30 czerwca 1960 r. jego oficjalny parytet do MFW na poziomie 0,001421 grama czystego złota. Kurs ten pozostawał na takim poziomie (z niewielkimi tylko odchyleniami) w okresie kolejnych dziewięciu lat. Wprowadzony system wymienialności lira przyczynił się do jego wzmocnienia i ustabilizowania jako waluty, w której były również przeprowadzane operacje w bilansach płatniczych wielu krajów.

Słowa kluczowe: Włochy, lir włoski, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Europejska Unia Płatnicza, bilans płatniczy, pełna wymienialność walut, system dewizowo-złoty, ograniczenia dewizowe, rezerwy walutowe, parytet walutowy.

Abstract:

The article discusses the successive stages involved in the Italian lira obtaining full convertibility according to the standards of the International Monetary Fund. The fulfillment of the main demands of the IMF and the formation of the monetary system functioning in the postwar period were accomplished in 1958 with the transition of twelve Western European countries (including Italy) to the external convertibility of their individual currencies. This happened as a result of the abolition of foreign exchange restrictions that were introduced earlier. It is possible to speak of the emergence of an international system of gold and currency under these conditions. All these changes made the Italian lira a “hard currency” and gave it the status of an international currency.

For the first time since the end of the war on June 30, 1960 the official exchange rate at the IMF was 0.001421 grams of pure gold. This exchange rate remained at this level (with only minor deviations) for the next nine years. The introduced system of convertibility of the lira contributed to its strengthening and stabilization as a currency in which balance of payments operations of many countries were conducted.

Keywords: Italy, Italian lira, International Monetary Fund, European Payments Union, balance of payments, full currency convertibility, system of gold and currency, foreign exchange restrictions, exchange reserves, exchange parity.

WPROWADZENIE

Ograniczenia dewizowe i system clearingu w międzynarodowych stosunkach gospodarczych były i są czynnikami negatywnie wpływającymi na wielkość i tempo wzrostu wymiany handlowej między państwami. Jednak w określonych warunkach system ten był jedynym, w którym w ogóle możliwa była wymiana między poszczególnymi gospodarkami. Sytuacja taka zaistniała w świecie kapitalistycznym po II wojnie światowej w warunkach ogólnego rozprężenia w stosunkach gospodarczych, zniszczeń i wyczerpania wojną wielu krajów (przede wszystkim europejskich) oraz braku w nich rezerw dewizowych¹. Nieprzypadkowo też podstawą międzypaństwowych stosunków gospodarczych w pierwszych latach powojennych stały się umowy dwustronne obejmujące w połowie lat 50. ok. 60% międzynarodowych rozliczeń świata kapitalistycznego. Towarzyszyło temu także stosowanie w wielu krajach ograniczeń dewizowych. Nad ukształtowaniem nowego systemu międzynarodowych stosunków walutowych rozpoczęto prace jeszcze w okresie II wojny światowej. Chodziło przy tym o stworzenie takiego systemu, który eliminowałby niekorzystne dla rozwoju wymiany międzynarodowej stosunki walutowe, jakie ukształtowały się w okresie poprzedzającym wojnę, ale który nie oznaczałby jednocześnie powrotu do systemu waluty złotej, niemożliwej do wprowadzenia ze względu na potrzeby wewnętrznej, interwencjonistycznej polityki gospodarczej. Wymienialność walut, tj. swobodny zakup i sprzedaż walut zagranicznych za walutę krajową i przekazywanie tych walut do innych krajów, była wprowadzana w poszczególnych krajach stopniowo, a w grudniu 1958 r. uzyskała sankcję prawną.

Niniejszy tekst analizuje przypadek Włoch, gdzie można wyróżnić następujące etapy na drodze do wymienialności lira:

- a. przystąpienie do systemu kompensat wielostronnych w 1947, 1948 i w 1949 r.;
- b. przystąpienie do Europejskiego Porozumienia Arbitrażowego w 1953 r.;
- c. przystąpienie do Klubu Rzymskiego i Paryskiego odpowiednio w 1955 r. i w 1956 r.;
- d. przystąpienie do EPU;

¹ Z. Klimiuk, *Ewolucja gospodarki Włoch po II wojnie światowej - od „cudu” do kryzysu gospodarczego*, Półrocznik Instytutu Nauk Ekonomicznych i Informatyki PWSZ w Płocku Nauki Ekonomiczne, t. XXII, 2015, s. 377-392.

e. e) wprowadzenie całkowitej wymienialności lira.

Artykuł omawia kolejne etapy związane z uzyskaniem pełnej wymienialności lira włoskiego w 1958 r. Jego tezę można sformułować następująco: spełnienie głównych postulatów Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) i ukształtowanie systemu walutowego funkcjonującego w okresie powojennym dokonane zostało w 1958 r. wraz z przejściem przez 12 krajów Europy Zachodniej (w tym Włoch), które znosiły stopniowo wprowadzone uprzednio ograniczenia dewizowe, do zewnętrznej wymienialności walut. Można mówić o kształtowaniu się w tych warunkach międzynarodowego systemu waluty złoto-dewizowej. System waluty złoto-dewizowej, znany był jako „wewnętrzny” system pieniężny poszczególnych krajów kapitalistycznych i został ukształtowany po I wojnie światowej, a następnie porzucony na rzecz waluty manipulowanej w latach 30. Po II wojnie światowej ukształtował się on na płaszczyźnie międzynarodowych stosunków walutowych. Istniało podobieństwo między tymi dwoma systemami: złoto-dewizowym systemem pieniężnym lat 20. wewnątrz krajów a powojennym złoto-dewizowym systemem pieniądza światowego. Polegało ono na tym, że składnikiem rezerw pieniężnych w powojennym systemie pieniądza światowego mogło być zarówno złoto, jak i waluta wymienialna na złoto. Na tym jednak owo podobieństwo się nie kończyło. W okresie międzywojennym możliwość wymiany pieniądza papierowego na złoto w wewnętrznych systemach pieniężnych istniała również (począwszy od pewnej kwoty pieniężnej) dla prywatnych właścicieli. W systemie złoto-dewizowym pieniądza światowego po II wojnie światowej taką miały jedynie władze pieniężne, a więc banki centralne krajów-członków MFW.

1. PRZYSTĄPIENIE DO SYSTEMU KOMPENSAT WIELOSTRONNYCH

10 listopada 1947 r. Włochy przystąpiły do zbiorowego układu płatniczego, który przewidywał wielostronną kompensatę sald wynikających z rozliczeń między państwami członkowskimi². Stałymi członkami porozumienia oprócz Włoch były: Belgia, Luksemburg, Francja, Holandia i RFN, a niestałymi: Austria, Dania, Grecja, Norwegia, Portugalia, Szwecja i Wielka Brytania. Porozu-

² F. A. Lutz, V.V. Lutz, *Monetary and Foreign Exchange Policy in Italy*, Unicersisty Press, Princeton 1950.

mienie to zostało zawarte pod wpływem konieczności złagodzenia szkodliwych następstw systemu rozliczeń bilateralnych, który krępował swobodny rozwój obrotów międzynarodowych. Całkowite przywrócenie multilateralizmu było niemożliwe na tym etapie, gdyż waluty poszczególnych krajów nie były ustabilizowane, produkcja nie osiągnęła jeszcze dostatecznego poziomu, a rezerwy złota i dewiz były niewystarczające. Dlatego też to pierwsze porozumienie o wielostronnej kompensacie sald obejmowało tylko wąski krąg państw. Dla realizacji porozumienia powołano Komitet Delegatów i Reprezentantów, który przekazał pełnomocnictwa Bankowi Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei. Rozliczenia były dokonywane na podstawie sprawozdań o stanie sald składanych przez banki centralne państw-uczestników. Zgodnie z porozumieniem Paryskim kompensaty dzieliły się na dwie kategorie:

1. Kompensaty pierwszej kategorii były przeprowadzane między stałymi członkami systemu. Pociągały one za sobą redukcję istniejących sald w zamkniętym kręgu partnerów, z których każdy był dłużnikiem poprzedzającego go partnera i wierzycielem następującego po nim, przy czym ostatni kraj w tym łańcuchu był wierzycielem pierwszego.
2. Kompensaty drugiej kategorii były drugorzędne i dotyczyły krajów, które były tylko dłużnikiem lub tylko wierzycielem i w związku z tym nie mogły brać udziału w kompensatach pierwszej kategorii.

Istnienie systemu kompensat było niezbędne dla właściwego funkcjonowania Europejskiego Programu Odbudowy, który przyczynił się do zmniejszenia salda płatności międzynarodowych oraz do zwiększenia wymiany w obrębie granic ustalonych przez kredyty bilateralne. W ramach tego porozumienia przedstawiono do realizacji salda o łącznej wartości 700 mln dol. W październiku 1948 r. podpisano w Paryżu nowy układ przewidujący automatyczną kompensatę sald między 19 krajami członkowskimi OECE³. W ramach tego systemu kraje wierzycielskie udzielały indywidualnie każdemu ze swoich dłużników tytułem „pomocy pośredniej”, tzw. prawa ciągnięcia, otrzymując w zamian w formie pomocy warunkowej dodatkową transzę dolarową. Na podstawie tego porozumienia wszystkie kraje członkowskie dokonywały kompensat pierwszej kategorii polegającej na redukowaniu sald w końcu każdego miesiąca. Kom-

³ A. Graziani (1972), *L'economia italiana: 1945-1970*, il Mulino, Bologna.

pensaty drugiej kategorii, z którymi związany był transfer przynajmniej jednej waluty, mogły być dokonywane tylko na życzenie danego kraju.

Na mocy porozumienia z 1948 r. 13 krajów spośród 19 dokonało kompensat pierwszej kategorii, czyli zrównoważyło zobowiązania z należnościami. Kraje wierzycielskie otworzyły konta dyspozycyjne na rzecz kraju dłużnika. Każdego miesiąca kraj, który przyznał „prawo ciągnięcia” (otworzył konto dyspozycyjne) otrzymywał dodatkową pomoc w ramach Planu Marshalla w postaci transzy warunkowej. Ogółem w ciągu dziewięciu miesięcy od października 1948 r. do czerwca 1949 r. dokonano kompensat na ogólną sumę w wysokości 103,7 mln dolarów, a w kredycie dokonano rozliczeń o łącznej wartości 680 mln dol. W ramach tych regulacji Włochy ustaliły dla swoich dłużników prawa ciągnięcia na sumę 47,3 mln dol., a na rzecz Włoch otworzyły konta dyspozycyjne w Austrii oraz w Wielkiej Brytanii. 7 sierpnia 1949 r. te same kraje podpisały trzecie z kolei porozumienie o kompensacie wielostronnej, które miało wygasnąć w czerwcu 1950 r. Porozumienie to opierało się właściwie na tych samych zasadach co poprzednie z tym, że nastąpiła zmiana w sposobie pokrycia miesięcznych deficytów bilateralnych. W systemie poprzednim finansowanie deficytów było dokonywane przy pomocy prawa ciągnięcia bilateralnego. W nowym natomiast systemie regulowanie deficytów dokonywane było w sposób następujący:

- a. w wysokości 75% przez prawo ciągnięcia bilateralne (bilateral drawing rights);
- b. w wysokości 25% przez prawo ciągnięcia multilateralne (multilateral drawing rights).

Nowy system płatności międzyeuropejskich stanowił więc, dzięki częściowemu stosowaniu „prawa ciągnięcia” multilateralnego, skromną próbę wyeliminowania bilateralizmu finansowego utrudniającego zniesienie bilateralnych kontyngentów importowych. Stopień multilateralizmu okazał się jednak wkrótce niewystarczający. Fala dewaluacyjna z września 1949 r. wywołała bardzo poważne perturbacje w zakresie wymiany i płatności międzyeuropejskich. Trudności związane z systemem bilateralnym umożliwiły wielu krajom zniesienie restrykcji importowych zalecanych przez OECE. Ilościowe restrykcje importu utrzymywano często nie tylko ze względu na ochronę bilansu płatniczego, lecz także jako środek obrony przed konkurencją zagraniczną. Oczywiście bilatera-

lizm wymiany i płatności nie sprzyjał rozwojowi handlu zagranicznego i międzynarodowemu podziałowi pracy w krajach zachodnioeuropejskich⁴. W zamian za otrzymanie kredytu od partnera lub za możliwość eksportu na jego rynek, bilateralizm zmuszał dany kraj do zakupu pewnych produktów zbędnych lub niepożądanych po cenach wyższych niż na pozostałych rynkach. Kredyty i prawa ciągnięcia bilateralne mogły być wykorzystane tylko wobec krajów, które ich udzieliły. Wprowadzony w wysokości 25% multilateralizm tylko nieznacznie usuwał defekt. Prawa ciągnięcia były obliczane na podstawie przewidywanych deficytów i nadwyżek bilansowych. W przypadku odmiennego kształtowania się wymiany towarowej prawa pozostawały niewykorzystane bądź też były wyczerpywane zbyt szybko. Z drugiej strony żaden kraj nie był zainteresowany oszczędnym użyciem „prawa ciągnięcia”, gdyż było ono przyznawane na ściśle określony czas nieprzekraczający okresu rocznego. System ten zachęcał kraje dłużnicze do utrzymywania wysokich deficytów celem pełnego wykorzystania pomocy zewnętrznej, bowiem na mocy układu członkowie otrzymywali pomoc bezpośrednią w dolarach i to proporcjonalnie do ich przewidywanego deficytu wobec strefy dolarowej. Kraje wierzycielskie zainteresowane z kolei były utrzymywaniem nadwyżek w płatnościach międzyeuropejskich, bowiem w zamian za udzielanie „prawa ciągnięcia” otrzymywały dolary od OECE z tytułu „pomocy warunkowej”. System ten nie mógłby więc trwać bez stałej sztucznej pomocy amerykańskiej. Jednocześnie wysiłki krajów zachodnioeuropejskich w kierunku liberalizacji wymiany pozostawały bezskuteczne, bowiem brak było swobodnego transferu ich walut⁵. Utworzenie systemu wolnej i wielostronnej wymiany walut wszystkich członków musiało być dokonane jako logiczna konsekwencja zasad liberalizacji wymiany i niezbędny warunek jej dalszego rozszerzenia. Dalszym krokiem w tej dziedzinie było utworzenie Europejskiego Porozumienia Arbitrażowego w 1953 r.

⁴ Agreement for the Establishment of European Payments Union, Paris 1951.

⁵ V. Zamagni, *Betting on the Future. The Reconstruction of Italian Industry, 1946-1952*, w: *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World, 1945-1950*, Edited by J. Becker and F. Knipping, Berlin, New York 1986, s. 283-301.

2. PRZYSTĄPIENIE WŁOCH DO POROZUMIENIA O WIELOSTRONNYM ARBITRAŻU

Włochy przystąpiły do Porozumienia o Wielostronnym Arbitrażu Dewizowym 22 kwietnia 1955 r. Porozumienie to zostało zawarte w maju 1953 r. przez 8 krajów europejskich: Belgię, Danię, Francję, RFN, Holandię, Szwecję, Szwajcarię oraz Wielką Brytanię. Miało ono na celu uelastycznienie wzajemnych rozrachunków między państwami członkowskimi. Arbitraż polegał na tym, że dewizy na pokrycie transakcji bieżących mogły być nabywane nie tylko na rynku dewizowym kraju, do którego miała być skierowana zapłata, lecz na jakimkolwiek innym rynku należącym do kraju będącego uczestnikiem porozumienia. Tak więc np. dług Włoch wobec RFN mógł być pokryty w drodze zakupu w Wielkiej Brytanii jej aktualnych sald dodatnich RFN. Zasadą było, iż upoważnione banki tych krajów mogły zawierać transakcje dewizowe spotowe (spot) i transakcje dewizowe terminowe (forward) z innymi upoważnionymi bankami we własnym kraju lub kraju partnera. Transakcje te dokonywane były w ramach kursu walutowego, który mógł wahać się o 3-4% w każdą stronę w stosunku do kursu oficjalnego. Powstał więc tzw. tunel kursowy stanowiący namiastkę punktów złota. W wypadku bowiem, gdy kurs danej waluty osiągnął pułap lub dno tego tunelu, właściwy bank centralny zobowiązany był do interwencji dewizowej⁶. Interwencja nie miała tylko miejsca w przypadku kursów dewizowych dotyczących transakcji forward, które były określane na podstawie relacji popytu i podaży.

We Włoszech z chwilą przystąpienia do arbitrażu zostało zmienione poprzednie zarządzenie, na mocy którego 50% wpływów eksporterów w walutach wymiennalnych i 100% w innych walutach musiało być przekazane do Włoskiego Biura Walutowego⁷. Według nowego zarządzenia eksporterzy mogli w ciągu 15 dni dysponować wpływami eksportowymi w walutach wymiennalnych oraz w walutach krajów członkowskich systemu arbitrażowego. Tak więc ilość waluty dostarczanej na rynek dewizowy wzrosła, gdyż w ciągu okresu określonego przez nową ustawę wszystkie wpływy Włoch w tych walutach mogły być realizowane

⁶ Z. Biedziński, *Rozliczenia międzynarodowe*, Warszawa 1960, s. 108.

⁷ B. Foa, *Monetary Reconstruction in Italy*, Kings Crown Press, New York 1959, 17-45.

na rynku. Dlatego też przystąpienie Włoch do porozumienia arbitrażowego stanowiło znaczny krok naprzód na drodze do wymienialności lira.

3. PRZYSTĄPIENIE WŁOCH DO KLUBÓW PŁATNICZYCH HASKIEGO I PARYSKIEGO

Wielostronne porozumienia płatnicze kilku krajów EPU z Brazylią i Argentyną, zwane Klubem Haskim i Paryskim z 1955 r. i 1956 r. stały się ważnymi przesłankami wymienialności, gdyż na mocy tych porozumień powstała strefa „ograniczonej wymienialności” (Area of limited convertibility). Na mocy tych porozumień waluty krajów członkowskich mogły być kupowane i sprzedawane między sobą na jednym rynku dewizowym. Na przykład w Brazylii utworzono specjalne rachunki ACL (area of limited convertibility), które służyły do rozliczeń między krajami członkowskimi Porozumienia Haskiego. Certyfikaty ACL były sprzedawane na brazylijskim rynku dewizowym w zamian za waluty każdego kraju członkowskiego przeznaczone na dokonanie zapłaty za import z tych krajów. Dodatkowo strony Klubów Płatniczych Argentynskiego i Brazylijskiego polegały generalnie na wzmocnieniu i rozszerzeniu rozliczeń wielostronnych poza kraje EPU.

4. PRZYSTĄPIENIE WŁOCH DO EPU

Włochy były jednym z członków EPU powołanej do życia 1 lipca 1950 r., kiedy sytuacja w dziedzinie bilansów płatniczych poszczególnych krajów członkowskich OEEC stała się krytyczna w wyniku ostrego wzrostu cen, jaki miał miejsce w tym okresie⁸. Wprowadzając miesięczne rozliczenia multilateralne wszystkich płatności między krajami członkowskimi, EPU miało przede wszystkim ułatwić liberalizację wymiany handlowej i powrót do pełnej wymienialności walut zachodnioeuropejskich. Miała ona umożliwić także zwiększenie rezerw złota i dewiz oraz ułatwić krajom członkowskim uniezależnienie się od pomocy zewnętrznej o charakterze wyjątkowym (pomoc amerykańska) poprzez osią-

⁸ Garofoli G., *Economia e politica economica in Italia. Lo sviluppo economico italiano dal 1945 ad oggi*, FrancoAngeli Editore, Milano 2014.

gnięcie wysokiego poziomu produkcji, zatrudnienia i wymiany zagranicznej⁹. Nowy mechanizm rozliczeniowy zapewniający transfer walut między krajami zachodnioeuropejskimi miał stanowić jednocześnie gwarancję przeciwko stratom kursowym wierzycieli w wypadku dewaluacji waluty dłużnika, czego nie przewidywano przy kredytach udzielonych w walucie dłużnika w poprzednich układach bilateralnych.

Mechanizm płatniczy i rozliczeniowy EPU

EPU nie posiadała wspólnego funduszu złota i dewiz utworzonego drogą wpłat udziałów członkowskich, jak miało to miejsce w przypadku Międzynarodowego Funduszu Monetarnego, lecz udzielała i otrzymywała kredyty na podstawie, tzw. quotas. Każdy kraj miał przyznaną sumę, tj. quota, która początkowo równała się 15% ogólnej wartości jego obrotów widzialnych i niewidzialnych z 1949 r. z wszystkimi krajami EPU. Wielkość „quotas” była zwiększana i po ostatniej podwyżce z 1955 r. jej poziom był 2,4 razy większy niż na początku.

Tabela 1. Wykaz „quotas” poszczególnych krajów (w mln jednostek obrachunkowych)

Kraje EPU	„Quotas” początkowe	„Quotas” 1954-55	„Quotas” 1955-58
Austria	70	84	168
Belgia	360	452	864
Dania	195	234	468
Francja	520	624	1248
Grecja	45	54	108
Holandia	355	486	852
Islandia	15	18	36
RFN	500	600	1200
Norwegia	200	240	480
Portugalia	70	84	168
Szwecja	260	318	624
Szwajcaria	250	300	600
Turcja	50	60	120
Włochy	205	245	492
Wielka Brytania	1660	1272	2544

Źródło: *Agreement for the Establishment of European Payments Union, Paris 1950, s. 38.*

⁹ Spinelli F. and M. Fratianni, *Storia monetaria d'Italia. L'evoluzione del sistema monetario e bancario*, Milano: Mondadori 1991, s. 23-57.

Przyznana „quota” decydowała o wielkości plafonu kredytowego poszczególnych krajów członkowskich. Każdy członek udzielał względnie otrzymywał od EPU kredyt w pewnej wysokości jego „quota”. Według postanowień początkowych deficyty i nadwyżki bilansowe z pozostałymi członkami w granicach tej „quota” były regulowane przy pomocy kredytu i złota. W porównaniu do praw ciągnięcia w dawnych układach płatniczych „quotas” przedstawiały większą wartość praktyczną, gdyż były obliczane w sumach relatywnie wysokich i na podstawie rzeczywistej, a nie hipotetycznej wielkości deficytów i nadwyżek. Jeśli idzie o stosunek kredytu i złota, to początkowo 60% salda było pokrywane w kredycie, a 40% w złocie, jeśli saldo było w granicach „quotas”. Natomiast w granicach tzw. dodatków wierzycielskich lub dłużniczych ponad stan „quota” stosowano relację po 50% dla kredytu i złota. W latach 1954-55 wprowadzono jednolity stosunek w granicach „quotas” i „dodatków” po 50%. W sierpniu 1955 r. wprowadzono nowe relacje procentowe wynoszące dla złota 75% i 25% dla kredytu. Stopa procentowa pobierana przez EPU była zróżnicowana w zależności od okresu, w którym dłużnik korzystał z kredytu. W roku operacyjnym 1956/57 kształtowała się ona w sposób następujący:

- a. od długu o okresie zapadalności od 1 do 12 miesięcy wynosiła 2%;
- b. od długu o okresie zapadalności od 13 do 24 miesięcy kształtowała się na poziomie 2,25%;
- c. od długu ponad 24 miesiące wynosiła 2,5%.

Odsetki płacone przez EPU wierzycielom wynosiły w tym okresie 2,75% przy wierzytelnościach w granicach „quota” oraz 3% przy wierzytelnościach przekraczających „quota”. Rozliczenia w ramach EPU były dokonywane w jednostce obrachunkowej równej 0,888671 grama czystego złota, co odpowiadało paritetowi dolara USA. Wszystkie operacje rozliczeniowo-płatnicze przeprowadzał z ramienia EPU Bank Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei¹⁰.

Sytuacja Włoch w EPU

Przez krótki okres Włochy były wierzycielem Unii w związku z pomyślnym kształtowaniem się salda bilansu płatniczego w okresie 1950-51. W kolejnych latach deficyt bilansu płatniczego wzrósł tak znacznie, że Włochy musiały zrównoważyć go przy pomocy złota i dewiz, włączając w to ich wierzycielską pozycję

¹⁰ Bank for International Settlements, Basel 1951, s. 220.

EPU, którą w związku z tym utraciły. W chwili zakończenia działalności systemu kompensat wielostronnych z lat 1949/50 Włochy były jedynym z krajów wierzycielskich, a wysokość końcowych „drawing rights” przyznanych przez Włochy wynosiła 82 mln dol.¹¹. Po wejściu w życie Europejskiej Unii Płatniczej w 1950 r. sytuacja Włoch w dziedzinie rozliczeń była również pomyślna, o czym świadczył fakt, iż już w listopadzie 1951 r. Włochy stały się wierzycielem Unii ponad stan „quota”. Kumulatywna nadwyżka netto Włoch w Unii w okresie od lipca 1950 r. do marca 1952 r. wynosiła 209 mln dol.¹². W związku z tym zawarto z Włochami w ramach EPU specjalny układ na dodatkową transzę w wysokości 100 mln dol. na bazie fifty-fifty (50% -50%), gdyż okazało się, iż „quota” 205 mln dol. była zbyt mała i została szybko wyczerpana. Ponadto w tym samym roku (1952 r.) wprowadzono zarządzenie, na mocy którego wszystkie kraje z wyjątkiem Grecji miały wpłacić na żądanie Agenta 100 mln dol. w celu niedopuszczenia do spadku funduszy Unii poniżej tej sumy. Wkład poszczególnych krajów był proporcjonalny do wysokości „quotas”, a w wypadku Włoch wynosił on 5 mln dol. Dodatkowo saldo w EPU udało się utrzymać Włochom do połowy 1953 r., kiedy to przekształciły się one w poważnego dłużnika w rozliczeniach z Unią. Ponieważ sytuacja ta groziła wytworzeniem się chronicznych wierzycieli i dłużników zaistniała konieczność uregulowania rozliczeń między nimi na wypadek likwidacji Unii. Pierwszą próbą rozwiązania tej trudności było zawarcie w czerwcu 1954 r. bilateralnych porozumień między Włochami z pięcioma innymi krajami dłużniczymi (Dania, Francja, Norwegia, Wielka Brytania i Islandia) oraz siedmioma krajami wierzycielskimi (Austria, Belgia, RFN, Holandia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria). Cechą wspólną tych umów było to, że w gotówce miała być dokonana jednorazowa wpłata w wysokości 25% należnej sumy, a pozostała część długu miała być spłacona w ciągu 7 lat comiesięcznymi ratami. Od tej ogólnej zasady istniało kilka wyjątków. Między innymi Włochy miały dokonać na mocy specjalnego układu natychmiastowej spłaty 1/3 sumy objętej umową, a pozostałą część spłacić w ciągu 5 lat ratami kwartalnymi. Podobne co do treści porozumienia zawarte zostały w okresie późniejszym z tym, iż miały miejsce zmiany w wysokości początkowej spłaty w gotówce i w długości okresu uiszczenia pozostałej części należności.

¹¹ Bank for International Settlements, Basel 1951, s. 220.

¹² Bank for International Settlements, Basel 1952, s. 186.

Tak więc w 1956 r. Włochy oraz trzy inne kraje dłużnicze (Dania, Norwegia, Wielka Brytania) zawarły układy bilateralne z czterema krajami wierzycielskimi (Belgią, Holandią, RFN i Szwajcarią). Układy te różniły się od poprzednio zawartych tym, że jednorazowo miała być dokonana spłata 10-25% całej sumy, a pozostała część miała być uregulowana w okresie krótszym niż poprzednio, a mianowicie w ciągu sześciu lat¹³. Wyjątkiem od tej zasady był układ Włoch z Szwajcarią, na mocy którego nierozliczoną na początku sumę Włochy miały spłacić w ciągu 10 lat ratami kwartalnymi. W 1957 r. zawarto dodatkowe porozumienia bilateralne między Włochami i Wielką Brytanią z jednej strony oraz Belgią i RFN z drugiej. Zgodnie z postanowieniami tej umowy tylko 10% całej sumy spłacane było jednorazowo w gotówce, a pozostała część długu miała być uregulowana w ciągu 6 lat ratami kwartalnymi. Jeśli idzie o stan odpowiednich sald rozliczeniowych Włoch z Unią, przedstawiały się one następująco:

Tabela 2. Kumulatywna nadwyżka (+) lub deficyt (-) netto Włoch z Unią (w mln jednostek rozliczeniowych)

Okres	Stan
lipiec 1950 r. - marzec 1951 r.	-
lipiec 1950 r. - marzec 1952 r.	+209
lipiec 1950 r. - marzec 1953 r.	+10
lipiec 1950 r. - marzec 1954 r.	-206
lipiec 1950 r. - marzec 1955 r.	-425
lipiec 1950 r. - marzec 1956 r.	-576
lipiec 1950 r. - marzec 1957 r.	-718
lipiec 1950 r. - marzec 1958 r.	-539

Źródło: zestawienie na podstawie Bank for International Settlements, Basel 1955, s. 186; 1956, s. 179; 1957, s. 173; 1958, s. 214.

Bardziej pożyteczne od powyższego było zestawienie, w którym zaprezentowana została wielkość kredytów zwyczajnych otrzymanych i wykorzystanych w ramach Unii, gdyż była w niej widoczna poprawa sytuacji Włoch w Unii na skutek udzielenia większych sum kredytów niż zostały wykorzystane (1958 r.).

¹³ A. Rinaldi and B. Pistoresi, Exports, imports and growth: New evidence on Italy: 1863-2004, „Explorations in Economic History” 49 (no. 2, 2012): 241-54.

Tabela 3. Kredyt zwyczajny przyznany i udzielony Włochom w ramach Unii (w mln dol.)

Kredyt: stan na czerwiec 1954 r.	Splaty bilateralne i na rzecz EPU	Nowy kredyt na operacje bieżące	Ogółem kredyt do:
122	50	80	marca 1955 r. - 152
122	64	127	marca 1956 r. - 185
122	118	162	marca 1957 r. - 167
122	154	118	marca 1958 r. - 86
122	215	93	grudnia 1958 r. - 7

Źródło: zestawienie na podstawie *Bank for International Settlements, Basel 1955, s. 186; 1956 r., s. 179; 1957 r., s. 173; 1958 r., s. 214.*

Z powyższego zestawienia widać, iż od 1957 r. kredyt na operacje bieżące zmniejszał się, co przy wzroście rozliczeń bilateralnych wpłynęło na znaczną poprawę sytuacji Włoch. O poprawie sytuacji świadczył m.in. fakt, iż Włochy nie wykorzystywały specjalnego kredytu w wysokości 50 mln dol. przyznanego jeszcze w 1955 r. osiągalnego na życzenie rządu włoskiego. Na ich propozycję kredyt ten został cofnięty 1 lipca 1957 r. Ponadto w 1957 r. Włochy były jednym z 5 krajów członkowskich Unii (Austria, Belgia, RFN, Szwajcaria), które udzieliły Unii specjalnego kredytu w wysokości 118 mln dol. Udział Włoch wynosił 2 mln dol.¹⁴ W okresie późniejszym (27 czerwca 1958 r.) Włochy wpłaciły 50 mln dol. na konto zmniejszenia swojego zadłużenia w Unii. Suma ta została podzielona między wierzycieli Włoch: Austria (44 tys. dol.), Belgia (6380 tys. dol.), RFN (39627 tys. dol.), Holandia (3792 tys. dol.) oraz Szwecja (157 tys. dol.)¹⁵. Saldo netto rozliczeń Włoch z Unią przedstawiało się następująco:

Tabela 4. Sytuacja Włoch w EPU (w mln dol.)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
-17	134	103	-67	-110	-174	-175	-111	5

Źródło: *International Financial Statistics 1955-1959.*

Dodatnie saldo końcowe Włoch z EPU było spowodowane przez fakt spłacenia bilateralnie większych sum kredytów w stosunku do otrzymanych.

¹⁴ Bank for International Settlements, Basel 1957, s. 185.

¹⁵ Bank for International Settlements, Basel 1958, s. 173.

W końcowym efekcie na koncie Włoch było 9,95 mln dol. zwykłego kredytu oraz 5 mln dol. kredytu specjalnego¹⁶.

5. WPROWADZENIE WYMIENIALNOŚCI WALUT W 1958 R.

Przyczyny wprowadzenia wymienialności

Przyczyną wprowadzenia wymienialności i równocześnie przyczyną likwidacji EPU był fakt, iż dotychczasowa forma rozliczeń obowiązująca w Unii stała się przestarzałą w stosunku do aktualnych potrzeb obrotu międzynarodowego. Przemawiały za tym następujące okoliczności:

- a. zwiększyły się znacznie obroty między krajami członkowskimi;
- b. w ramach Unii nastąpił podział na kraje chronicznie wierzycielskie i dłużnicze;
- c. został zaspokojony głód dolarowy, o czym świadczył fakt osiągnięcia przez Europę Zachodnią dodatniego salda handlowego z USA. W przeciwieństwie do okresu 1945-49, kiedy ujemne saldo dolarowe Europy Zachodniej z USA wynosiło 6,4 mld dol., w okresie 1950-58 osiągnęła ona nadwyżkę w wysokości 10,5 mld dol. Jeśli chodzi o Włochy, to ich sytuacja w dziedzinie obrotów zagranicznych uległa znacznej poprawie. Rezerwy złota i dewiz wynosiły na koniec 1958 r. 2321 mln dol. w porównaniu z 893 mln dol. w 1949 r.

Równocześnie został osiągnięty zadawalający poziom liberalizacji obrotów stanowiący jedną z przesłanek funkcjonowania systemu walut wymienialnych. Liberalizacja importu w obrotach wzajemnych krajów OECE do czerwca 1958 r. wynosiła w dziedzinie: żywności - dla wszystkich krajów 78,8%, dla Włoch - 99,9%; surowców - dla wszystkich krajów 88,7%, dla Włoch - 99,0%; artykułów przemysłowych - dla wszystkich krajów 79,3%, dla Włoch - 90,7%. Przeciętny stopień liberalizacji dla wszystkich krajów wynosił 82,6%, dla Włoch kształtował się na poziomie 94,0%¹⁷. Liberalizacja obrotów ze strefą dolarową rozpoczęła się później i napotkała na większe trudności w krajach europejskich.

¹⁶ Bank for International Settlements, Basel 1959, s. 219.

¹⁷ Sprawy międzynarodowe. Bank for International Settlements, Basel 1959.

Na koniec 1958 r. przedstawiała się ona następująco: Wielka Brytania -75%, Benelux - 86%, Francja -50%, RFN - 94%, Włochy - 68%¹⁸.

Przygotowania do wymienialności lira w 1958 r.

Włochy systematycznie kontynuowały przygotowania do wprowadzenia wymienialności lira. 29 grudnia 1958 r. 30 krajów, w tym 12 krajów Europy Zachodniej wprowadziło zewnętrzną wymienialność swoich walut¹⁹. Powodowała ona utrzymanie w mocy całego szeregu rozmaitych ograniczeń zależnych od miejsca zamieszkania posiadacza waluty (podział na rezydentów i nierezydentów) oraz od rodzaju przekazów od odbiorcy, czym różniła się od pełnej wymienialności. Każdy kraj inaczej uregulował swoje przepisy dewizowe z chwilą wprowadzenia wymienialności, lecz można było wyróżnić cechy wspólne dla wszystkich przepisów dewizowych. Były one następujące:

- a. prawa nierezydentów - osobami, które mogły korzystać z wymienialności walut zachodnioeuropejskich były prawie wyłącznie osoby mające swoje stałe miejsce zamieszkania poza danym krajem. Tak więc z wymienialności lira włoskiego mogli korzystać rezydenci wszystkich państw z wyjątkiem Włoch oraz tych państw, z którymi wiązały je specjalne układy. Natomiast mieszkańcy danego kraju - zarówno jego obywatele, jak i cudzoziemcy stale w nim mieszkający, łącznie określani jako „rezydenci” - prawie nigdy z wymienialności danej waluty nie korzystali.
- b. obroty bieżące - w olbrzymiej większości przypadków zastrzeżono, iż wymienione po kursie urzędowym mogły być jedynie należności wynikające z obrotów bieżących, tj. z handlu zagranicznego i wzajemnych świadczeń w zakresie usług. Natomiast sumy wynikające z obrotów kapitałowych (inwestycje bezpośrednie, lokaty kapitałowe oraz dochody z ich tytułu) korzystały w niektórych krajach z wymienialności w ograniczonym zakresie.
- c. przepisy szczególne - pozostały w mocy postanowienia specjalnych układów płatniczych, np. clearingowych z państwami socjalistycznymi.

¹⁸ Sprawy międzynarodowe. Bank for International Settlements, Basel 1959.

¹⁹ Kraje, które wprowadziły wymienialność: Australia, Austria, Belgia, Burma, Celjon, Dania, Finlandia, Francja, RFN, Ghana, Indie, Irak, Irlandia, Włochy, Jordania, Libia, Luksemburg, Malaje, Maroko, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Pakistan, Portugalia, Sudan, Szwecja, Szwajcaria, Tunis, Związek Południowej Afryki, Wielka Brytania.

- d. dewizy dla turystów - poszczególne państwa ściśle określiły ilość dewiz, jaką turysta mógł zakupić w banku krajowym przed wyjazdem za granicę, a niektóre państwa podawały ponadto ścisłą kwotę waluty krajowej, jaka można było wywieźć za granicę bez wymiany na dewizy.

6. PRZEPISY DEWIZOWE WE WŁOSZECH W 1958 R.

Z chwilą wprowadzenia wymienialności lira nastąpiły zmiany w systemie rachunków. Rachunki zagraniczne w wolnych lirach połączone zostały z rachunkami zagranicznymi w lirach wielostronnych w jeden rodzaj rachunków, tzw. rachunków zagranicznych, które mogli posiadać rezydenci wszystkich krajów. Sumy z tych rachunków mogły być swobodnie transferowane na inne rachunki zagraniczne i waluty wymienialne z wyjątkiem escudo portugalskiego. Rachunki kapitałowe z kolei powstały przez połączenie zwykłych rachunków zagranicznych krajów o wolnej walucie z rachunkami krajów EPU. Rachunki bilateralne zostały natomiast utrzymane w obrotach z Grecją, Portugalią i Turcją, które nie wprowadziły wymienialności walut ze względu na zagrożenie bilansów płatniczych. Ilość pieniędzy, jaką mogli wywozić rezydenci udający się za granicę została ustalona na jednakowym poziomie 300 tys. lirów rocznie zarówno dla wyjeżdżających do krajów OECE, jak też do krajów dolarowych. Wpływy z eksportu musiały być przekazane do UIC (Włoskiego Biura Walutowego) w ciągu siedmiu dni po ich otrzymaniu. W tym okresie eksporterzy mogli dokonać dozwolonych transakcji lub sprzedać importerom. Po upływie tego terminu eksporterzy zobowiązani byli przekazać UIC niewykorzystane sumy po kursie oficjalnym.

Zasady repatriacji kapitałów i transferu zysków

Kapitał zainwestowany w przemyśle włoskim mógł być wycofany bez ograniczeń. Natomiast kapitały zaangażowane w innych dziedzinach mogły być wycofane po upływie dwóch lat od zainwestowania. Zyski mogły być transferowane do wysokości 8% rocznie. Rezydenci włoscy mogli posiadać i importować złoto jubilerskie poprzez UIC, wymienić 350 tys. lirów, udając się za granicę, importować prawie wszystkie towary z krajów OECE i terytoriów zamorskich bez specjalnego zezwolenia oraz eksportować większość towarów bez licencji.

Nie mogli natomiast eksportować złota w sztabkach i złotych monetach, posiadać waluty zagraniczne i zagraniczne papiery wartościowe oraz importować niektóre towary bez otrzymania specjalnego pozwolenia.

Skutki o charakterze ogólnym wprowadzenia wymiennalności walut

Bezpośrednimi skutkami wprowadzenia wymiennalności walut było znieśnienie EPU i zastąpienie go przez Europejski Układ Monetarny (EMU) oraz unifikacja rynku dewizowego. Likwidacja EPU pociągnęła za sobą wejście w życie Europejskiego Układu Monetarnego, który istniał od 1955 r., a prawne funkcjonowanie rozpoczął 29 grudnia 1958 r. EUM prowadził rozliczenia wielostronne i udzielał kredytu z Funduszu Europejskiego na pokrycie przejściowych deficytów bilansu płatniczego. Fundusz Europejski dysponował kapitałem w wysokości 600 mln dol. Na sumę tę składały się wpłaty krajów członkowskich oraz fundusze o wartości 272 mln dol. przekazane z EPU. Początkowy wkład Włoch do Funduszu Europejskiego wynosił 15 mln dol. W lutym 1960 r. nastąpiły zmiany w wielkości wkładów poszczególnych krajów²⁰. Tak np. kwoty RFN i Francji zostały zwiększone o 8 mln dol. każda, Włoch o 10 mln dol., natomiast kwota Wielkiej Brytanii została zredukowana o 25 mln dol. W sumie wielkość funduszu nie uległa zmianie²¹. Fundusz udzielał kredytu krótkoterminowego i o niskim oprocentowaniu na poziomie ok. 1,5%. Z chwilą przystąpienia do Układu Hiszpanii w lipcu 1959 r. suma, jaką rozporządzał Fundusz Europejski wzrosła do 607,5 mln dol.

Postanowienia Europejskiego Układu Monetarnego

Zgodnie z postanowieniami Układu kraje członkowskie były zobowiązane:

- a. dostarczyć wzajemnie własnej waluty w ustalonych granicach w okresach między miesięcznymi rozliczeniami (udzielać tzw. kredytów przejściowych - interim finance);
- b. płacić swoje zobowiązania w dolarach i przyjmować w tej samej walucie zapłatę należności wynikających z wielostronnego rozrachunku sald zgłaszanych Agentowi Układu, którym podobnie jak w przypadku EPU był Bank Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei;
- c. ustalać kurs kupna i sprzedaży własnej waluty w zlocie, dolarach lub

²⁰ Survey of Italy's Economy. Banca Commerciale Italiana, Milano 1957.

²¹ Bank for International Settlements, Basel 1959, s. 220; 1960, s. 166.

jakiegokolwiek innej walucie wymiennej.

Kursy te mogły być w porozumieniu z Międzynarodowym Funduszem Walutowym dowolnie ustalane i zmieniane, ale w każdym przypadku obowiązywały tak długo, dopóki o zmianie nie został powiadomiony Agent i wszystkie banki centralne krajów członkowskich. W okresach między miesięcznymi rozliczeniami każdy bank centralny miał obowiązek postawienia do dyspozycji innych banków centralnych żądanych przez te banki sum jego własnej waluty. Przewidywano, że oprocentowanie uzyskanych w ten sposób „kredytów przejściowych” powinno być jednolite i umiarkowane co do swojej wysokości. W momencie podpisywania Układu wysokość oprocentowania wynosiła 1,5%. Waluta uzyskana od partnera w drodze kredytów przejściowych miała służyć do pokrycia deficytu w obrotach handlowych z nim. Jednak wobec wymienialności walut nie było żadnej gwarancji, że nie zostanie ona wykorzystana do pokrycia deficytu z innymi krajami lub po prostu użyta do podtrzymania kursu własnej waluty na rynku dewizowym. Dlatego też autorzy Układu przewidzieli ograniczenie limitu udzielanych i uzyskiwanych „kredytów przejściowych”. Limity te ustalono w sposób następujący²²: Austria - 5 mln dol., Belgia - 20 mln dol., Holandia - 22 mln dol., Norwegia - 12 mln dol., Dania - 12 mln dol., Francja - 32 mln dol., RFN - 30 mln dol., Grecja - 7,5 mln dol., Islandia - 2 mln dol., Włochy - 13 mln dol., Portugalia - 5 mln dol., Szwecja - 16 mln dol., Szwajcaria - 15 mln dol., Turcja - 7,5 mln dol., Wielka Brytania - 64 mln dol.

Powyzsze limity określały, do jakiej wysokości odpowiedni bank centralny był zobowiązany udzielić „kredytów przejściowych” w łącznej sumie pozostałym krajom członkowskim, a równocześnie sumę kredytów, z których sam mógł skorzystać. W ramach limitów nie przewidziano repartycji na poszczególne kraje, a więc siłą rzeczy obowiązywała zasada: kto pierwszy, ten lepszy. Nowy system rozliczeń wielostronnych w porównaniu z EPU wykazywał trzy podstawowe różnice:

- a. a) łączne saldo powstałe w wyniku wielostronnej kompensaty należności i zobowiązań zgłaszanych Agentowi podlegało uregulowaniu całkowicie gotówką, podczas gdy poprzednio część salda zamieniano w kredyt (automatycznie przyznawany);
- b. b) likwidacja sald dokonywana była po kursie kupna i sprzedaży do-

²² Bank for International Settlements, Basel 1960.

- larów, a nie po jednolitym kursie parytetowym;
- c. c) nie wszystkie wzajemne należności i zobowiązania banków centralnych musiały być zgłaszane Agentowi do wielostronnych rozliczeń.

Na skutek wprowadzenia wymienialności walut została dokonana unifikacja rynku dewizowego. Poprzednio każda waluta europejska była zamieniana na dolary amerykańskie na odrębnym rynku, a tylko 11 krajów systemu arbitrażowego z 1953 r. wprowadziło dla kupna swoich walut jeden rynek²³. Z chwilą wprowadzenia wymienialności walut te dwa rodzaje rynków połączyły się i wszystkie waluty wymienialne mogły być swobodnie sprzedawane i kupowane między sobą oraz za dolary na jednym rynku.

Skutki wprowadzenia wymienialności lira włoskiego - podsumowanie

1. O tym, że system wymienialności działał we Włoszech bez zakłóceń świadczy fakt, że już w czerwcu 1959 r. dokonano dalszej liberalizacji importu ze strefy dolarowej, która zwiększyła się z 68% do 85%.
2. Zniesiono ostatnie umowy clearingowe z Grecją, Turcją i Portugalią, a więc tym samym zlikwidowano rachunki bilateralne. Odtąd system rachunków, jakie mogli posiadać nierezydenci w bankach włoskich przedstawił się następująco: a) rachunki zagraniczne - dla transakcji bieżących; b) rachunki kapitałowe.
3. Włochy zaczęły eksportować kapitał w formie gotówkowej oraz w postaci inwestycji. Tak np. udzieliły Jugosławii kredytu w wysokości 30 mln dol., a Brazylii pomocy na rozwój przemysłu naftowego oraz wykupiły koncesję naftową w Maroku.
4. W 1959 r. zniknął we Włoszech czarny rynek dewizowy²⁴.
5. Ilość rezerw kruszcowo-dewizowych zwiększyła się z 2321 mln dol. w 1958 r. do 2953 mln dol. w 1959 r. i do 3080 mln dol. w 1960 r.²⁵;
6. Wszystkie te zmiany spowodowały, że lir włoski stał się „twardą walutą”. Po raz pierwszy od zakończenia wojny został zgłoszony 30 czerwca 1960 r. jego oficjalny parytet do Międzynarodowego Funduszu Walutowego na poziomie 0,001421 grama czystego złota. W oparciu

²³ R. Tremelloni, *Economia italiana 1861-1961*, Milano 1963.

²⁴ Pick's Currency Yearbook 1960 r.

²⁵ International Financial Statistics 1960 r.

o jego poziom kurs lira w stosunku do dolara wynosił: 1 dol. = 625 L. Kurs ten pozostawał na takim poziomie (z niewielkimi tylko odchyleniami) w okresie kolejnych dziewięciu lat. Wprowadzony system wymiennalności lira przyczynił się bez wątpienia do wzmocnienia i ustabilizowania tej waluty²⁶.

Ogólnie można stwierdzić, że cechą charakterystyczną wielu krajów kapitalistycznych (również Włoch) było w tym czasie nienadążanie wzrostu rezerw monetarnych za rozwojem handlu międzynarodowego i potrzebami określonymi przez międzynarodową migrację kapitałów. Jeśli wziąć pod uwagę lata 60., to należy stwierdzić, że w okresie 1960-68 rezerwy monetarne wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych wzrosły o 13%, natomiast ich import zwiększył się o 95%. Jednocześnie wystąpiło zjawisko poważnych ruchów kapitałowych między państwami, wywołanych w dużym stopniu czynnikami spekulacyjnymi, a także - w sytuacji zagrożenia poszczególnych walut - obawą przed dewaluacją tych walut. Powstałe na tle rozwoju importu oraz ruchu kapitałów deficyty płatnicze wymagały do ich zrównoważenia odpowiedniego przyrostu rezerw. Ich niedostateczny przyrost stwarzał okresowe sytuacje kryzysowe, rozwiązywane przejściowo przez dewaluację.

BIBLIOGRAFIA

Spinelli F. and M. Fratianni, *Storia monetaria d'Italia. L'evoluzione del sistema monetario e bancario*, Milano: Mondadori 1991.

Banca Nazionale del Lavoro, Roma od 1949 r. do 1960 r.

Agreement for the Establishment of European Payments Union, Paris 1951.

Foa B., *Monetary Reconstruction in Italy*, Kings Crown Press, New York 1959.

Lutz F.A., Lutz V.V., *Monetary and Foreign Exchange Policy in Italy*, University Press, Princeton 1950.

F.A. Lutz, Lutz V.V., *Monetary and Foreign Exchange Policy in Italy*, Unicersisty Press,

²⁶ Z. Klimiuk, *Strategie krajów wychodzenia z kryzysu ekonomiczno-finansowego. Przypadek gospodarki Włoch* [w:] Współczesne wyzwania w warunkach globalnego kryzysu. Społeczno-ekonomiczne aspekty innowacyjności w rozwoju gospodarki, red. Elżbieta Kopciuszewska, Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego, Warszawa 2014, s. 85-112.

Princeton 1950.

Graziani A. (1972), *L'economia italiana: 1945-1970*, il Mulino, Bologna.

Agreement for the Establishment of European Payments Union, Paris 1951.

Agreement for the Establishment of European Payments Union, Paris 1950.

Zamagni V., *Betting on the Future. The Reconstruction of Italian Industry, 1946-1952* [w:] Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World, 1945-1950, Edited by J. Becker and F. Knipping, Berlin, New York 1986, s. 283-301.

Biedziński Z., *Rozliczenia międzynarodowe*, Warszawa 1960.

Foa B., *Monetary Reconstruction in Italy*, Kings Crown Press, New York 1959.

Garofoli G. (2014), *Economia e politica economica in Italia. Lo sviluppo economico italiano dal 1945 ad oggi*, FrancoAngeli Editore, Milano.

Bank for International Settlements, Basel 1951.

Bank for International Settlements, Basel 1951.

Bank for International Settlements, Basel 1952.

Rinaldi A. and Pistoresi B., *Exports, imports and growth: New evidence on Italy: 1863-2004*, „Explorations in Economic History” 49 (no. 2, 2012): 241-54.

Bank for International Settlements, Basel 1957, s. 185.

Bank for International Settlements, Basel 1958, s. 173.

Bank for International Settlements, Basel 1959, s. 219.

Sprawy międzynarodowe. Bank for International Settlements, Basel 1959.

Sprawy międzynarodowe. Bank for International Settlements, Basel 1959.

Survey of Italy's Economy. Banca Commerciale Italiana, Milano 1957.

Bank for International Settlements, Basel 1959, s. 220; 1960, s. 166.

Bank for International Settlements, Basel 1960.

Tremelloni R., *Economia italiana 1861-1961*, Milano 1963.

Pick's Currency Yearbook 1960 r.

International Financial Statistics 1960 r.

Klimiuk Z., *Ewolucja gospodarki Włoch po II wojnie światowej - od „cudu” do kryzysu gospodarczego*, Półrocznik Instytutu Nauk Ekonomicznych i Informatyki PWSZ

w Płocku Nauki Ekonomiczne, t. XXII, 2015.

Klimiuk Z., *Strategie krajów wychodzenia z kryzysu ekonomiczno-finansowego. Przypadek gospodarki Włoch* [w:] Współczesne wyzwania w warunkach globalnego kryzysu. Społeczno-ekonomiczne aspekty innowacyjności w rozwoju gospodarki, red. Elżbieta Kopciuszewska, Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego, Warszawa 2014.